

120 godina od rođenja Milivoja Mirze Malića

ČOVJEK KOJI JE EVROPI OTKRIO ZABORAVLJENO NASLIJEĐE BOŠNJAKA

U prostorijama Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu promovirana je 22. novembra knjiga Milivoj Mirza Malić i Fevzijeve "Bulbulistan" na Univerzitetu Sorbonne. Izdavač ove vrijedne publikacije Institut za islamsku tradiciju Bošnjaka, i ovim projektom potvrđuje da je riječ o naučnoj instituciji kadroju prepoznati praznine u našem kulturnom pamćenju i podsjetiti nas na nesvakidašnje naučne i kulturne pregoce kojima bošnjačka kultura mnogo duguje. Jedan od takvih svakako je i Milivoj Mirza Malić, Hrvat koji je prešao na islam 1922. godine, a 1935. iskoristio posljednje dana svog kratkog života da na čuvenom Univerzitetu Sorbonne odbrani doktorsku disertaciju o *Bulbulistanu* Fevzije Mostarca, jedinom kompletnom prozno-poetskom djelu na perzijskom jeziku koje je napisao neki stranac. Zahvaljujući Maliću, *Bulbulistan* je preveden na francuski skoro četrdeset godina prije nego što ga je 1973. godine na bosanski jezik preveo Džemal Čehajić

Piše: Hamza RIDŽAL
hamza@stava.ba

Bogato pisano naslijeđe Bošnjaka na orijentalnim jezicima privuklo je kroz protekle stoljeće brojne istraživače i entuzijaste. Jedan od njih bio je i Milivoj Mirza Malić, čije se zanimanje za orijentalno-islamsko naslijeđe bošnjačke tradicije probudilo s njegovim prihvatanjem islama. Životopis Milivoja Mirze Malića, jednog od pionira iranistike na našim prostorima, priča je za sebe. U opširnom i dobro argumentiranom tekstu *Milivoj Mirza Malić – orientalist sa Sušaka* Zorica Manojlović pripovijeda o Malićevoj životnoj sudbini, njegovim mladalačkim zanosima i stremljenjima, porazi za duhovnim smirajem i istinom, o njegovom interesiranju za islam i o odbrani disertacije na Sorbonni.

Malić se rodio u Imotskom 1897. godine, u građanskoj porodici koja je tokom 18. stoljeća u Imotski doselila iz Mostara. U rodnom gradu Milivoj je otpočeo svoje obrazovanje upisavši pučku školu 1903. godine. Tri godine poslije Malići doseljavaju u Sušak, istočni dio današnje Rijeke, a razlog je bilo školovanje djece. U Sušku završava Mušku pučku školu, a onda od 1907. do 1911. godine pohađa niže razrede Kraljevske velike gimnazije. Zatim se školuje na Kraljevskoj trgovačkoj akademiji, gdje maturira 1915. godine.

MALIĆEV PRELAZAK NA ISLAM

"Volio je književnost, mnogo čitao, a po vlastitim riječima, kao vrlo mlad počinje se zanimati za strane jezike i kulture, istočne religije", piše Zorica Manojlović, ravodeći Malićeve riječi da je on težio jednoj savršenoj religiji koja bi mogla u potpunosti ujediniti i spasiti čovječanstvo. Godine 1915. šetajući Sušakom, u izlogu knjižare vidio je knjigu koja će biti prekretnica u njegovoj potrazi za savršenom religijom.

Abdurrahman Nametak naveo je u *Novom Beharu* ono što mu je prijatelj Malić tridesetih godina 20. stoljeća govorio o tom svom prvom susretu s islamom: "Razgledajući knjige u izlogu, opazio sam neku malu knjižicu sa žutim koricama i zelerim polumjesecom i zvijezdom. Bila je to knjiga merhuma Muhameda Seida Sedarevića *Istinitost Bošnjeg vjstva i Muhamedova poslanstva*, što mi je izdala Muslimanska biblioteka u Mostaru. Više iz radoznalosti nego iz nekih drugih razloga kupio sam knjigu i počeo je čitati. Sadržaj knjige toliko me oduševio, naročito drugi dio o Muhammedovom, a.s., poslanstvu, da sam odmah nabavio sve štampane knjige Muslimanske biblioteke i temeljno ih proučavao...", pričao je Malić prijatelju Nametku.

Nakon što je okončan Prvi svjetski rat, Malić se jedno vrijeme zadržao u Zagrebu, gdje je radio kao činovnik u poduzećima i bankama. Godine 1920. upisuje se u tek osnovanu Kraljevsku visoku školu za trgovinu i promet, a slobodno vrijeme posvećuje proučavanju filozofije, teologije i filologije. Po vlastitim riječima, "oduševljava se za Orijent i sve što se Orijenta tiče", te početkom marta 1922. godine u Zagrebu prelazi na islam. "Uvidio sam da je islam ona religija koju sam ja u svojoj mašti stvarno i zamišljao kao najsavršeniju, pa sam se nakon dovoljnog razmišljanja i proučavanja odlučio da primim islam", navodi Abdurrahman Nametak Malićeve riječi.

Zorica Manojlović ističe da je Malić u matičnim knjigama Islamske vjerske zajednice u Zagrebu upisan kao prvi

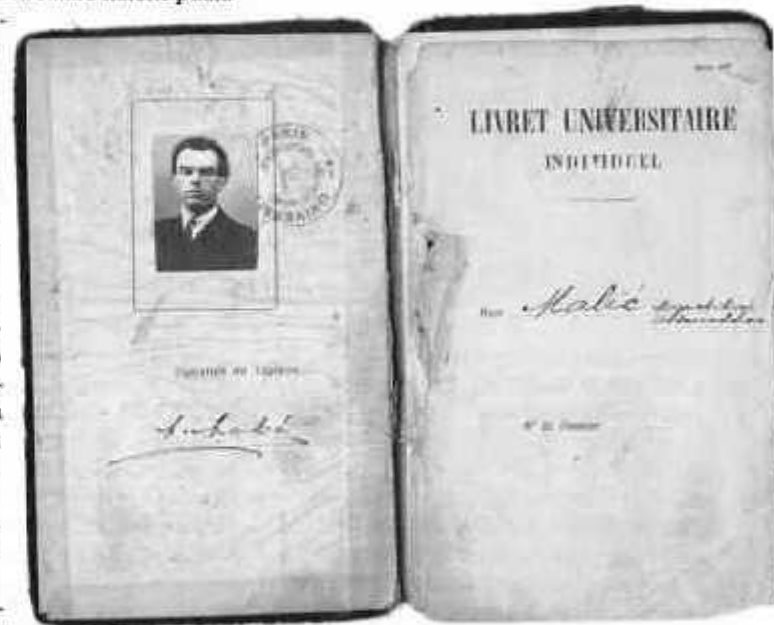
konvertit te da je uzelo ime Mirza Abdurrahman. Njegova nezasita želja da se upozna s izvorima islama i doprinese njegovom boljem razumijevanju unutar evropskog kulturnog kruga potkrala ga je na veliki iskorak. Odmah nakon što je prihvatio islam, Malić napušta studij i odlazi iz Hrvatske. Bili su to prekretni dani u njegovom bogatom životu.

BORAVAK U ŠPANJI

Manojlović piše da nisu dovoljno poznati razlozi Malićevog odlaska u Španiju, ali se iz Kemurinog teksta *Slavni Jugoslaveni u stranom svijetu* mogu nazrijeti njegove namjere i razlozi zbog kojih je otišao. Prema Malićevim riječima, koje citira Kemura, "on se htio upoznati s tom za njega najkulturnijom zemljom Evrope", "koja je ionako po svojoj klimi, historiji i rasi početak Orijenta". Također, želio se usavršiti u kastiljskom jeziku. "U početku je morao raditi razne fizičke poslove, zatim se zaposlio kao tajnik u jugoslavenskom konzulatu, a istovremeno po noći radio u redakciji velikog lista *La Vanguardia*. Posebno su ga zanimali tragovi arapske civilizacije u španjolskom jeziku i kulturi. Kako bilježi njegov prijatelj Abdurrahman Nametak, Malić za boravka u Španjolskoj obilazi trideset i dva grada, prevrće prašnja ve knjige po gradskim i samostanskim knjižnicama, pažljivo proučavajući svaku stranicu koja se odnosila na povelje Arapa u Španjolskoj ili općenito muslimana, revnosno sve bilježi i prepisuje cijele stranice da ih poslije u znanstvenom radu može koristiti", piše Manojlović. "Nastojao je da kritičkim proučavanjem istorije muslimana pokaže kulturnom svijetu da islam nije vjera barbarstva i osvajačka u političkom smislu, nego da je vjera

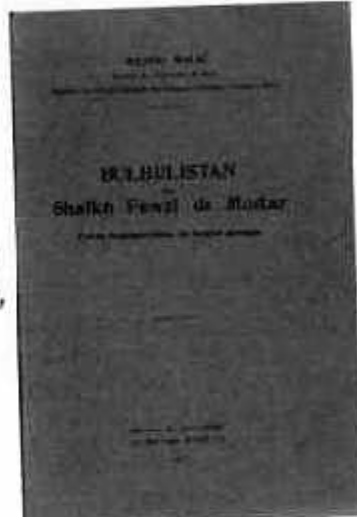
zdravog razuma, vjera napretka i civilizacije čovječanstva", ističe Nametak.

Svoje utiske iz Španije Malić opisuje u putopisnim esejima koje objavljuje u južnoslavenskim časopisima. U zagrebačkoj *Rijeti* 1923. godine izlazi njegov tekst *Španija i Maroko*, a u *Jutarnjem listu* 1924. godine esej pod naslovom *Španija i Španjolci*. I poslije, tokom studija u Parizu, 1929. godine Malić objavljuje reminiscenciju o svom boravku u Španiji pod naslovom *Modine del Campo*. Tadašnju Španiju Malić posmatra veoma kritički. "U zapazanjima oštroumnog promatrača tamošnje svakodnevne progovara i ekonomist u njemu, posebno kada piše o cijenama, tržištu, mjenicama, urbanim navikama i običajima. Iako mu je navodno nudeno dobro mjesto u veleposlanstvu, Malić je želio nastaviti putem znanosti te 1924. godine odlazi u Pariz u namjeri da studira orijentalne jezike", piše Manojlović.

Odmah upisuje doktorski studij s temom "Bulbulistan" šejha Fevzije Mostarca, hercegovačkog pjesnika, na perzijskom jeziku.
"Teško bolestan, tada već sedam mjeseci paraliziran, na nosilima 17. 7. 1935. godine uspio je nekoliko mjeseci prije smrti na Sorbonni odbraniti svoju doktorsku tezu"

STUDIJI ORIENTALISTIKE I PREŽIVLJAVANJE ISPOD PARIŠKIH MOSTOVA

U Parizu upisuje Školu za žive istočne jezike, u to vrijeme već dva stoljeća star fakultet. Uz perzijski jezik i književnost, što je diplomirao, Malić dvije godine studira i arapski i turski jezik, na vrijeme polažući predviđene ispite. Istovremeno je na Filozofskom fakultetu sudirao španjski i njemački jezik. Koliko je imao dara za jezike, svjedoči i njegovo pismo iz 1925. godine upućeno Stjepanu Radiću, tada ministra prosvjete Kraljevine SHS. "Poznajem neke više, a neke manje, francuski, španjolski, italijanski, ruski, engleski, arapski (sada učim mavarski dijalekt), te stadoh da učim perzijski. Nadam se, budemo li u vezi, da ću vam moći, ins'Allah, za par godina da pošaljem tamo iz zemlje Huseinove i Fuadove, ili pak iz carstva Lava i Sunca koji prevod s jezika Imrukeisova ili Hafizove", piše Malić Radiću. Uzme li se u obzir da je poslije naučio perzijski, turski i njemački jezik, Malić je ukupno govorio devet jezika.

Malić je, kako navodi Manojlović, studirao u hroničnoj nestašici novca, u teškim materijalnim uvjetima i uz česta zaduživanja. "Po nekim kazivanjima unutar

obitelji, čak je ponekad morao podijeliti sudbinu s klešarima ispod pariških mostova", piše Manojlović.

Ljetni semestar 1928/29. godine boravi u Tunisu, gdje pohađa predavanja na Visokoj školi za arapski jezik, na starom islamskom univerzitetu "Ez-Zitouna". Vraća se zatim u Francusku i diplomira na Sorbonni, te odmah upisuje doktorski studij s temom "Bulbulistan" šejha Fevzije Mostarca, hercegovačkog pjesnika, na perzijskom jeziku. U disertaciji obraduje život i djelo istaknutog sufijjskog pjesnika iz 18. stoljeća.

Malić prevodi kompletan *Bulbulistan* s perzijskog na francuski jezik. To je učinio na osnovu perzijskog rukopisa *Bulbulistana* posuđenog iz zbirke dr. Safvet-bega Bašagića, sačuvanoj u Univerzitetskoj biblioteci u Bratislavi. Izrada je disertacije potrajala, a bila je otežana zbog Malićevih hroničnih finansijskih problema i narušenog zdravlja. Veliku podršku imao je u porodici i prijateljima iz bošnjačkih društava "Narodna uzdanica" i "Gajret". "Konačno, Malić je teško bolestan, tada već sedam mjeseci paraliziran, na nosilima 17. 7. 1935. godine uspio na Sorbonni odbraniti svoju doktorsku tezu. Ona je iste godine objavljena u Parizu u izdanju

Librarie L. Rodstein, a i danas se nalazi u brojnim europskim sveučilišnim i nacionalnim knjižnicama", ističe Manojlović.

Malićeva disertacija bila je veoma cijenjena i zapažena, a već je 1936. godine izišlo nekoliko relevantnih stručnih recenzija, te je iste godine uvrštena u bibliografiju perzijske književnosti u prilogu *Abstracta islamica* francuskog orijentalističkog časopisa *Revue des études islamiques*. Recenzenti su posebno isticali uloženi trud, kvalitetu samog Malićevog francuskog prijevoda *Bulbulistana* i naglašavali njegov pjesnički dar. Hvaleći ga, Malića su jedni nazivali Bašagićevim nasljednikom (I. Muftić, M. Šahinović Ekremov), a strožiji kritičari zamjetili su mu pretjerano oslanjanje na Bašagića (F. Bajraktarević)", piše Manojlović.

PRVA DŽENAZA U RIJECI

Nakon odbranjene disertacije i trinaest godina odsutnosti, Malić se vratio u Zagreb. Pokušao se liječiti, jedno vrijeme boravio u Skrađu, ali je njegovo stanje bilo veoma loše. Na samom kraju života vraća se u Sušak. Umire u bolnici s dijagnozom mijelilitisa 12. oktobra 1935. godine, u trideset osmoj godini. "Posljednja mu je želja bila da bude sahranjen po

STRUKTURA MALIĆEVE DOKTORSKE DISERTACIJE

Doktorska disertacija Milivoja Mirze Abdurrahmana Malića sastoji se od pet ključnih dijelova: prvi dio zaprema *opći uvod*, koji obuhvata raspravu o epohi i mjestu u kojem je *Bulbulistan* nastao, porijeklu i psihološkom profilu autora, te njegovim sufijskim idejama i djelatnosti; drugi dio odnosi se na poglavlje o književnosti i pismenost uopće na perzijskom jeziku na teritoriji bivše Jugoslavije; treći dio čini poglavlje o izvorima *Bulbulistana*, njegovoj strukturi i u njemu artikuliranim idejama; četvrti dio odnosi se na prijevod *Bulbulistana* na francuski jezik; peti dio zapremaju komentari. (...) Uz spomenutih pet ključnih dijelova njegove disertacije, Malić je predočio i četiri stranice teksta izvornika na perzijskom jeziku, priređenih na osnovu dva rukopisna primjerka *Bulbulistana* koji se čuvaju u Biblioteci Univerziteta u Bratislavi, a dio su čuvane zbirke orijentalnih rukopisa Safvet-bega Bašagića. Dakle, Malić je, uvjetno kazano, ponudio kritičko izdanje manjeg dijela teksta izvornika. Također je predočio i faksimil četiri lista iz jednog od tih dvaju rukopisa. Nakon izvoda iz teksta izvornika na perzijskom jeziku, slijede sadržaj i integrirani prijevod *Bulbulistana* na francuski jezik.

Dr. Namir Karahalilović; izvod iz teksta
"O doktorskoj disertaciji Milivoja Mirze Abdurrahmana Malića"

muslimanskom obredu, što je njegova majka odlučila ispoštovati. Sahranjen je na trstanskom groblju 13. 10. 1935. godine u obiteljskoj grobnici pored svog oca Klanimira, koji je umro 1927. godine", piše Manojlović. Budući da u to vrijeme na Sušaku nije postojao službeni organ islamske vjerske zajednice, Malićeva porodica obratila se zagrebačkoj zajednici. Dženazu je Maliću klanjao zagrebački muftija Ismet Mujezinović, pred kojim je Malić i primio islam. Bila je to prva dženaza klanjana u Rijeci. Nekrologe povodom njegove smrti objavili su zagrebački listovi *Obzor*, *Swjet*, *Jutarnji list*, *Vjesnik*, sarajevski *Novi Behar*, *Narodna izdavnica*, *Glasnik Vrhovnog vjerskog starješinstva Islamske vjerske zajednice*, a prvu godišnjicu smrti obilježio je i *Gajret*.

Malićev dobar poznanik i čuveni bošnjački alim Tajib Okić u listu *Gajret* o Maliću piše kao o osobi: čvrstog karaktera s predispozicijama i naslijeđem ozbiljnog naučnika, posebno nadarenom čovjeku koji je impresionirao svojim poznavanjem filozofije, sufizma, vjerskih učenja. "Po Okiću, bio je plemenit, duboko osjećajan, skroman do granica mističkog odricanja od materijalnih stvari, nije bio karijerist", navodi Manojlović. O Malićevom odnosu prema

islamu Abdurrahman Nametak napisao je: "Prešao je na islam iz najčišćih uvjerenja... O islamu je znao sate i sate govoriti s tolikim entuzijazmom, s tolikom ljubavlju da bi, čini mi se, bio u stanju priverati u islam i najvećeg njegovog protivnika. Naglašavao je da islam ne treba izučavati na životu današnjih muslimana, jer su se od njega prilično udaljili, nego na životu prvih muslimana i na onom što je Kur'anom i Hadisom rečeno. (...) Nije bio hoštapler koji iz koristoljublja prelazi na islam da isisava plemenitost pojedinih dobrotvora muslimana, nego pravi *sabirin*, koji je stoički podnosio oskudicu", pisao je Nametak.

Govorilo se i o njegovom kapitalnom djelu *Zašto sam prešao na islam*. "Iz svjedočenja njegovih poznanika nije jasno da li su postojale tek bilješke, koncept ili je rad bio završen, a čak se spominjalo da je Malić predao rač nekom prijatelju koji ga je trebao preasljetiti u neku bliskoistočnu tiskaru", piše Manojlović.

Malić je tokom života bio u stalnom kontaktu s istaknutim ličnostima bošnjačkog vjerskog i kulturnog života, redovno održavajući korespondenciju s reisul-ulemom Džemaludinom Čauševićem, Edhemom Mulabdićem, Abdurrahmanom Nametkom, Tajibom Okićem, Šakrirom

Sikirićem, i drugim važnim ličnostima tadašnjeg bošnjačkog društvenog i kulturnog života, kako je to primijetio i Ibrahim Kemura u tekstu *Malićeva kolekcija u Gazi Husrev-begovoj biblioteci*.

Godine 1966. Gazi Husrev-begova biblioteka otkupila je rukopisno naslijeđe Milivoja Mirze Abdurrahmana Malića od njegove sestre Nevenke Malić-Ramouz. Kako je na promociji istaknuo direktor Biblioteke Osman Lavić, kolekcija Milivoja Mirze Maliće došla je u Gazijinu biblioteku zahvaljujući kontaktima Muhameda Hadžijahića s Malićevom sestrom, koja je 1966. godine ponudila kolekciju na otkup. Biblioteka je formirala komisiju koja je trebala procijeniti vrijednost rukopisne ostavštine, a koju su činili Kasim ef. Debrača, Ibrahim Kemura i Halid Delalić. Oni su preporučili Biblioteci da je ova kolekcija veoma vrijedna i da Gazijina biblioteka treba otkupiti Malićevo pisano naslijeđe. Iste godine, kako u tekstu ističe Kemura, kolekcija je otkupljena za 200.000 tadašnjih dinara, što je bila svota u vrijednosti od 16.000 američkih dolara. Zahvaljujući, između ostalog, i toj kolekciji sačuvanoj u Gazijinoj biblioteci, omogućeno je štampanje ove vrijedne publikacije Instituta za islamsku tradiciju Bošnjaka. ■

